

BERGSLUFT

Medlemsblad för Elin Wägner-sällskapet nr 40

Augusti 2003
ISSN 1103-4165

Elin Wägner-dagen 2003

firades den 17 maj i Bergs bygdegård. Nästan 100 personer kom och lyssnade till journalisten Ulrika Knutson som talade över rubriken "Som hjärtat läser – Elin, Emilia och den förargliga kärleken" – ett föredrag där hon vågade utmana Elin-vännerna med att tala om, och motivera, varför hon inte tyckte om Elin Wägner! Ulrika åt middag med "vännerna" och sov över på Lilla Björka men blev inte störd av någon vålnad. Efter ett par dagar kunde man läsa i Expressen om hennes upplevelser i Berg. "Elin Wägner – mer hårding än helgon" löd rubriken och artikeln avslutades:

"Natten tillbringade jag i Elin Wagners säng. Jag var fullt beredd på att hennes ande skulle tassa in och nypa mig i örat. Det var det värt. Jag tycker mycket bättre om henne nu."

Styrelsen består av Marianne Enge Swartz (ordf), Solveig Hammarbäck (sekr), Eva Christiansson (kassör), Curt Gustafsson, Ann-Christin Gunnarsson, Ulf Marken, Margareta Josefsson, Kerstin Pharmanson, Gerd Benjaminson, Elsa Engnell, Lisbet Peterson (nyval).

Elin Wägner-sällskapets hösthelg

Välkommen till Elin Wägner-dagarna på S:t Sigfrids folkhögskola den 20-21 september, i år med "feminism" som tema. Se bifogat program och anmälningsformulär. Tag med dig en vän och kom. Man behöver inte kalla sig "feminist" för att vara med och diskutera med lik- och

oliksinnade. Vi bjuder på fina föreläsare och folkhögskolan på god mat och inspirerande miljö. Läs rapporter från tidigare Elin Wägner-helger på St Sigfrid på www.dels.nu/elinwagner

"Feminismen skulle återställa det rubbade mänskliga jämviktsläget och därmed hindra det nya kriget. Feminismen skulle ställa helt nya, stora mål. Kvinnornas verkliga inträde i samhället skulle betyda revolution..."

Ur Elin Wagners "arbetsbok" 1936

Bokmässan 2003

i Göteborg, 25-28 september, har Elin Wägner på programmet. Som vanligt deltar EW-vännerna i Göteborg i DELS monter, Margareta Stål håller ett föredrag på författarscenen och Marianne Enge Swartz berättar om författarnas hem och miljöer, däribland förstas Lilla Björka. På ett seminarium presenteras nyutgåvan av Ulla Isakssons och Erik Hjalmar Linders EW-biografi (med informativt förord av Helena Forsås Scott) samt nyutgåvan av Pennskaftet i Svenska Akademiens klassikerserie (med förord av Horace Engdahl och kommenterad av Helena).

Elin Wägner-sällskapet, Skir, Svanaholm, 355 91 VÄXJÖ

Postgiro 22 21 27-3

www.dels.nu/elinwagner

Bergslufts redaktion: Marianne Enge Swartz (mengeswartz@bahnhof.se)

08-306907

Solveig Hammarbäck (solveig.hammarback@hum.vxu.se)

0470-775557

Kommentar till kommentarerna

En aprildag 2002 satt jag i Vannis rum på Lilla Björka och avslutade en genomgång av *Pennskaftet*, Elin Wägners roman från 1910. Jag hade fått i uppdrag att rensa bort originalutgåvans gammalstavning – 'bildadt' skulle bli 'bildat', 'hvita' bli 'vita' o.s.v. – och utarbeta en kommentar till den utgåva i Svenska Akademiens klassikerserie som nu kommer lagom till årets bokmessa.

Jag hade bläddrat i volymerna av Thomas Thorild och Gösta Oswald i samma serie. Att deras texter krävde många och ingående kommentarer var inte svårt att förstå – men Elin Wägner? Min allra första lista på ord och uttryck som borde förklaras och kommenteras var inte särskilt lång. Där fanns beteckningar som kunde uppfattas som föråldrade, bibelcitat (det vimlar av dem i *Pennskaftet*), några meningar på engelska och franska, namn på mer eller mindre berömda personer (vem i all världen syftade Anna Gylling på när hon kallade Cecilia "vår lady Patricia"?), och textens enda citat med författarangivelse: "Carl Larssons ord: *Nu är tid sätta stora klara klockor igång*".

Men allt eftersom jag arbetade med kommentarerna och samtidigt läste om texten med dess nu moderniserade stavning blev min lista längre och längre. Vad var det för ord och uttryck som kom till? Inte oväntat gällde de allra flesta kvinnornas situation i det svenska samhället omkring 1910, de samtida diskurserna om kvinnor, och den kvinnliga rösträttsrörelsen. Att det är konkreta samtida frågor om mödrarnas ställning som ger tyngd åt det tal som hålls av fröken Morgonvind, socialdemokraten, var något jag måste påpeka. Detsamma gällde sedlighetsdebattens aktualitet i det första långa samtalet mellan *Pennskaftet* och Dick, det där han hävdar mannens behov att använda sig av prostituerade. För att inte tala om Kerstin Vallmarks spydiga replik till Jane Horneman om hönsskötsel som en lämplig avslutning på karriären som feminist, en kritik av Ellen Keys argument om naturenliga arbetsområden för kvinnan.

Vid Kvinnohistoriska samlingarna på Göteborgs universitetsbibliotek och på Riksarkivet i Stockholm kunde jag fördjupa mig i rösträttsrörelsen, leta fram titlarna på några av de viktigaste rösträttspublikationerna (två dyker upp i *Pennskaftet*), utforska sambandet mellan rösträttskampen och nykterhetsfrågan, och ta reda på hur det internationella rösträttsmärket

såg ut. Ett stort ögonblick var det när jag ur Gulli Petrinis samling i Göteborg fick fram ett skört exemplar av *Rösträtt för kvinnor*, tidningen som utgavs av Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt till de svenska kvinnornas första allmänna rösträttsmöte i Stockholm i juni 1909. På ett foto i Isakssons och Linders biografi står Elin Wägner och säljer den i ett gathörn (mot s. 144 (1977), s. 128 (2003)). En tidning med den titeln både görs och säljs i Elin Wägners roman. *Pennskaftet* brukar profileras som rösträttsromanen framför andra i svensk litteratur, men att analysen av kvinnornas situation i Sverige är så omfattande och parallellerna mellan romantext och historiska källor så närgångna överraskade mig.

En annan växande kategori på min lista var namnen på stadsdelar, gator, torg och byggnader i Stockholm. Självfallet finns det ett direkt samband med romanens feministiska budskap: *Pennskaftet* är också en bok om hur den nya kvinnan gör till sin den urbana miljö som dittills hade varit förbehållen männen – plus förstås arbetarklassens kvinnor och de prostituerade. För min del blev det många nyupptäckter i Stockholm, både med hjälp av böcker jag själv kunde leta fram och med hjälp av Stadsmuseet och Stadsarkivet. Men när det gällde vad Anna Gylling kunde mena med att aldrig skriva sina kätterier på Jakobs urtavla lyckades jag inte komma fram till någon entydig lösning. Jag accepterade tacksamt ett förslag från expertisen på Svenska Akademiens Ordboks-redaktion i Lund.

Lady Patricia då? Jo, där fick jag hjälp av Elizabeth Crawford i London, en forskare med encyklopediska kunskaper om den brittiska rösträttsrörelsen. Med Carl Larsson-citatet var det värre. Varje gång jag lämnade min Londonbas och kom till ett svenskt bibliotek beställde jag systematiskt fram allt som fanns av Carl Larsson och mycket om honom därtill och tog mig tålmodigt igenom böckerna. På Nationalmuseum gick man också bet på frågan. En oktoberkväll på Kungliga biblioteket i Stockholm tröttnade jag på alltihop och beställde i ren desperation fram ett par diktsamlingar av poeten Carl Larsson i By. Nästa förmiddag grep jag den översta redan vid lånedisken, slog upp sidan där låneblanketten hade blivit instucken och läste: "Nu är tid sätta stora klara klockor igång..."

Ja, så kändes det.

Damen bakom disken förstod precis.

Helena Forsås-Scott

"Jag skriver för att leva och jag lever för att bli klok och kanske en gång kunna författa".

Ur Pennskaftet

Ingrid Giöbel-Lilja 100 år

Ingrid Giöbel-Liljas livsöde är kanske inte så ovanligt för hennes generation. Inte mycket hade förändrats sedan rektor Wägner 1898 satte stopp för sin dotters bildningsdröm när Ingrids far tog henne ur skolan för "språkstudier" hos sina svensktalande fastrar i England. Att födas in i en borgerlig familj i början på 1900-talet betydde inte att man kunde räkna med utbildning – inte om man var flicka. Liksom Elin Wägner i en tidigare generation fick Ingrid se sina bröder fortsätta på gymnasium och universitet. Hon skulle också bli tvungen att kämpa för att få tillträde till kunskap och yrkesutbildning och så småningom bli författare. Vi som är födda på 30-talet och senare tar så mycket för givet. Vi har mycket att tacka dessa kvinnor för – och för att de berättat om det.

Jag stiftade bekantskap med Ingrid Giöbel-Liljas författarskap i slutet av 1980-talet. *Swedish Press* i Vancouver hade bett mig att skriva en recension av boken *Erik for till Canada*. Som emigrant blev jag fascinerad över hur författaren efter sin brors död gjort en resa i hans fotspår tvärsöver Kanada men vägled av deras mångåriga korrespondens. Vid mitt nästa besök i Stockholm sökte jag upp Ingrid, som berättade att hon förutom en biografi, *Gustav Cassel: En livsskildring* (1948), också skrivit en självbiografi, *Att gå i gräsen: Kvinna i 1900-talet* (1979). Erik-boken, om brodern som inte passade för akademiska studier utan kände sig mera hemma i skogsarbete, var tydligen viktig för Ingrid. När hennes eget förlag refuserade den gav hon ut den på Författarnas bokmaskin. Nästa gång jag besökte Ingrid hade *Att välja tystnaden: En syster om en syster* (1985), om system Brita Giöbels kamp mot schizofreni kommit ut. Ingrids senaste bok, *Tegeltaket* (1991), är en underbar bok om att vara gammal. Ingrid Giöbel-Lilja berättar om sin del av 1900-talets kvinnohistoria så att man gärna lyssnar. Hon har

mycket att berätta. Hon fyllde 100 år den 27 januari 2003.

Anna-Stina Kjellström

Elin Wägners smålandsromaner

Ett trettiotal personer samlades en aprilsöndag på Lilla Björka när fil.dr. Peter Forsgren från Karlskrona talade om hur Elin Wägner i romanerna gestaltar 1900-talets kamp för och emot det moderna samhället, där hon genom sina kvinnliga huvudpersoner visar upp sin kluvenhet. Hon var ju själv pionjär som den moderna självförsörjande kvinnan, men genom hela sitt författarskap visar hon sin tveksamhet till den modernitet som männens tekniska och vetenskapliga landvinningar utvecklar. Ända in i den sista romanen, *Vinden vände bladen*, förblir frågorna om manlig utveckling och kvinnlig marginalisering olösta. Kanske är det den paradox som den moderna människan måste leva med och ständigt ifrågasätta?

Solveig Hammarbäck

"Sällskapsliv" på Kungliga Biblioteket i Stockholm

Den månadslånga utställningen på Kungliga Biblioteket i Stockholm 24 april – 22 maj 2003 blev en storartad manifestation för den litterära sällskapsrörelsen. 27 litterära sällskap – däribland förstås EW-sällskapet - bidrog med idéer och föremål till utställningen i Kungliga Bibliotekets pampiga utställningssal i underjorden med montrar både på väggarna och på golvet.

En vägg upptogs av en intressant och lärorik utställning, utformad av Bure Holmbäck, om det litterära sällskapslivets historia. Den åskådliggjorde på ett pedagogiskt sätt hur sällskapsrörelsen accelererat under de senaste decennierna då nya litterära sällskap ständigt bildas. Utställningen "Fem nordiska författarinnor", som producerades med stöd av Nordiska kulturfonden och bl.a. har visats på Lilla Björka, vittnade om De litterära sällskapens (DELS) nordiska samarbete.

Det som gjorde att utställningen blev en så stor publik framgång och att media intresserade sig för den i så hög grad var säkerligen de 30 programmen i Hörsalen, i arrangemang av Sällskapen - en härlig blandning av litterära

föreläsningar, samtal, sång och musik och en teaterföreställning. 1762 personer kom, såg och lyssnade. I genomsnitt kom 59 åhörare till programmen, fram till det sista trodde jag att Elin Wägner-sällskapets program med pjäsen "55 minuter Wägner" skulle slå rekord med 112 åhörare, men sista kvällen gick Selma Lagerlöfsällskapet med Sara Lidman och Birgitta Holm upp i ledningen.

Bokbordet var enormt – här kunde man köpa litteratur både av och om sin favoritförfattare. Men försäljningen krävde också en storartad insats av frivilliga – 56 pass skulle besättas med 2 personer vid varje pass. 110 personer anmälde sitt intresse men alla kunde inte tas i anspråk. En av de mest entusiastiska var Ingela Gestad (från EW-sällskapet), som inte fick nog ens efter sex pass och gärna ville att detta skulle bli en årlig manifestation. Det roliga med att stå vid bokbordet, menade Ingela, var att det gav så många tillfällen till kontakt och samspråk med de andra sällskapens representanter.

Marianne Enge Swartz

Miljörutan

Trädgårdsskötsel är den näst största fritidsaktiviteten utomhus i Sverige och har stort värde, inte minst för folkhälsan. Trädgård användes inom sjukvården både för att främja hälsan och behandla sjukdomar fram till 1920-talet. Men när penicillinet upptäcktes på 30-talet medförde det att trädgård i vården bara sågs som en kostnad. Inom psykvården fanns trädgården kvar längst.

Idag finns ett uppvaknat intresse för trädgård i hälsans tjänst och det pågår en hel del forskning inom området. Det ska till övertygande argumentation för att beslutsfattarna - med bantad budget - ska våga prioritera trädgård! I ett seminarium på Nordiska Trädgårdsmässan presenterade två forskare från Göteborg – från Sahlgrenska Universitetssjukhuset och Botaniska Trädgården – forskningsresultat som visar naturens och trädgårdens betydelse för hälsa och livskvalitet. Fördelar med trädgårds- och friluftsliv är att de utövas av människor i alla åldrar och att det ger såväl psykisk, fysisk som social stimulans.

Kärlek i tjugonde seklet

Läs gärna Kerstin Vinterheds biografi (Bokförlaget Atlas) över Alva och Gunnar Myrdal – ett stycke nutids- och kvinnohistoria. Alva skrev 1945 till Elin: "En gång skulle det vara mycket roligt att få sitta ned och verkligen diskutera de ting, där vi talar så olika men kanske inte tänker så olika". Inget talar för att mötet blev av. /MES

Rapport från Lilla Björka

Under Bergveckan och Lena Lerviks utställning "Moderlighet" hade Lilla Björka minst 670 betalande besökare. Guider var liksom förra året Marie Johansson samt Petra Johansson och Erik Hammar från Göteborg. Så här kommenterar Petra och Erik sina veckor på Lilla Björka:

Läser i Göteborgs-Posten att besökarna till de hus som ritades av den amerikanske arkitekten Frank Lloyd Wright spenderar miljoner dollar varje år. På inträde, böcker, glass och masstillverkade souvenirer.

Tänk att översätta det till Lilla Björka. Våffelkafé i garaget, presentshop, teaterföreställning på baksidan varje helg, Elin Wägnerhysteri.

Å andra sidan. Glassvimplar på alla husgavlar, köer ut på landsvägen, asfalterad parkering på åkern framför verandan, trötta vakter i varenda rum.

Då är det plötsligt inte mycket kvar. Av lugnet. Det som gör Lilla Björka till en så fantastisk plats att spendera två sommarveckor på. Vi hinner guida och småprata med i stort sett alla som kommer hit. Och kvällarna på verandan, när de åkt hem, slår allt.

Men tro inte att vi fasar en Elin Wägner-boom. Hennes idéer och helhetssyn på tillvaron känns högst moderna. Det är på tiden att folk upptäcker det. Men se till att behålla atmosfären, gästerna gillar den. Guiderna också.

Ur dagboken 22/7 - 2003

"Idag gödslar bonden. Stanken tvingar oss att stänga dörrar och fönster. Flugorna är överallt. Det blir bättre under eftermiddagen och vi får damer på besök. Petra tjarar grinden och Erik skriver mellan besöken, totalt 17 gäster. Sol. Middag på verandan på kvällen."

Tack för två fina veckor!

Erik Hammar och Petra Johansson

Nästa nummer av Bergsluft

kommer i december tillsammans med årets Småskrift. Redaktionen tar tacksamt emot artiklar och notiser. Berätta gärna om en bok som betytt mycket för dig!

Manusstopp: 1 november 2003

